

МАТЕРІАЛИ

УДК 78.15

DOI 10.32782/2224-0926-2023-3-4-46-47-12

Назар-Шевчук Лілія Йосипівна
кандидат мистецтвознавства,
доцент кафедри історії музики,
Львівська національна музична академія імені М. В. Лисенка

**ТЕМИ ТА ІДЕЇ INTERNATIONAL SYMPOSIUM
ON PERFORMANCE SCIENCE 2023****Сесія перша. За межами музичних насолод: чи ризикують музиканти?**

Висока продуктивність, досягнення вищих ступенів професіоналізму, здобуття акмеологічних вершин досконалості в мистецьких професіях – мета кожного, хто вступає на професійну стежку. Та чи всім вдається здобути поставлені цілі, і чи усвідомлюємо та вміємо порадити собі з ризиками та викликами в тій чи іншій сфері мистецької діяльності? Чи достатньо практикуючі фахівці та початківці обізнані з екологією та охороною праці у своїй галузі? Наскільки розвинена та чи існує взагалі міждисциплінарна інфраструктура з цих питань? Чи потреби та запити українських музикантів, насамперед щодо здоров'я, проблем професійного травматизму чи медичної реабілітації, а найголовніше – практичного застосування механізмів профілактики, діагностування та бодай елементарної анатомічної освіченості задля зменшення кількості переграних рук і губ, зірваних голосів, стресів, перевантаження фізичної та психологічної напруги й безлічі інших проблем, є такими, із якими в однаковій мірі стикаються музиканти-професіонали в цілому світі? Над цими «болючими» запитаннями вже чимало років працюють провідні вчені з багатьох країн, різних наукових і практичних галузей, зокрема медицини, намагаючись якщо не нівелювати, то бодай суттєво зменшити кількість існуючих проблем, покращити та вдосконалити ергономіку й підвищити якість продуктивності всієї професійної когорти музикантів. Загальна уява про мистецькі професії та діяльність митців як про високоестетичну дефіляду краси, легкості, творчого пориву та вияву натхнення навіть не підозрює, наскільки енергетично виснажлива та кропітка, фізично важка та довготривала праця стоїть за лаштунками кожного сценічного виступу чи навчального акту на шляху здобуття музичних професій. Саме про вирішення цих проблем може розповісти історія International Symposium on Performance Science – ISPS (<https://performancescience.org>). Це історія зустрічей митців – виконавців, педагогів і науковців культурної сфери – із представниками інших наукових галузей, найперше – медицини, яка проводиться кожні два роки та забезпечує платформу для обговорення різних аспектів перформансу продуктивності, тобто діяльності, орієнтованої на досягнення специфічних взаємозалежних цілей із метою досягнення та здобуття їх найвищої результативності (рис. 1).

Рис. 1. Відкриття International Symposium on Performance Science 2023

На базі Royal College of Music та Imperial College London провідними науковцями та митцями було створено Centre for Performance Science – CPS (<https://performancescience.ac.uk/>), головною метою якого було об'єднати експертні оцінки та перехресні дослідження у сферах мистецтва, медицини, технічних і природничих наук, а також бізнесу з цілого світу для проведення крос-дисциплінарних дискусій та вирішення численних проблем, пов'язаних із продуктивністю праці та навчання у професійній мистецькій сфері. Пошуки для створення симулятора продуктивності наступних поколінь передбачають впровадження нових проєктів, які б досліджували практику та результативність у сфері мистецьких професій. Центр виконавської науки дотримується чіткого міждисциплінарного підходу до досліджень виконавської діяльності, одержуючи доступ до досвіду та обладнання Королівського коледжу музики та Імперського коледжу Лондона. CPS спостерігає, як люди навчаються та застосовують здобуті знання в реальних контекстах праці, переосмислюючи, що мається на увазі під освітою продуктивності.

Географія поширення цього руху знайшла широкий і потужний резонанс у багатьох країнах світу на всіх континентах. Так, перша конференція ISPS була скликана в Порту в 2007 році (Португалія), у 2009 – в Окленді (Нова Зеландія), у 2011 – у Торонто (Канада), у 2013 – у Відні (Австрія), у 2015 – у Кіото (Японія), у 2017 – у Рейк'явіку (Ісландія), у 2019 – у Мельбурні (Австралія), у 2021 – у Монреалі (Канада). Цього року ISPS проходив наприкінці серпня у Варшаві, а його організаторами стали традиційно Royal College of Music, Imperial College London та CPS, Варшавський медичний університет і Музичний університет імені Шопена.

Ініціатором і головним рушієм цього вже без перебільшення світового руху щодо екології та охорони праці чи не всіх мистецьких професій є **Аарон Вілліамон** – професор виконавських наук у Королівському коледжі музики, керівник Центру виконавської науки, який разом із командою однодумців розгорнув масову діяльність у даній сфері. Він є членом Королівського товариства мистецтв (FRSA), Академії вищої освіти (FHEA), засновником Міжнародного симпозіуму з перформансу, головним редактором Performance Science (спеціалізований розділ Frontiers – Frontiers Media SA, видавцем рецензованих наукових журналів із відкритим доступом, які активно працюють у галузі науки, техніки та медицини. Будучи керівником докторантури LAHP (London Arts & Humanities Partnership), він власні дослідження зосередив на проблемах навчання та викладання музики, впливу музики та мистецтва на суспільство тощо. Серед найважливіших праць наступні: *«Музична досконалість: стратегії та методи підвищення ефективності»* (2004, Oxford University Press); у співавторстві з J. Ginsborg, R. Perkins, G. Waddell та ін. *«Дослідження музичного виконавства: методи музичної освіти,*

психології та виконавської науки» (2021, Oxford University Press). Понад 150 одноосібних та у співавторстві статей надруковано в провідних наукових часописах.

Ініціативний комітет склали вчені з різних країн і континентів: Ліліана Арахуїо та Ізабелла Козетт із *McGill University, Канада*; Пауліна Дербец із *Mexican Healthy Conservatoires Network, Канада*; Аманда Краузе з *James Cook University, Австралія*; Массімо Цісарі з *Scuola Universitaria di Musica / Conservatorio della Svizzera italiana Lugano, Швейцарія*; Діана Сантьяго з *Federal University of Bahia (UFBA), Бразилія*; Джіан Янг із *Shanghai Conservatory of Music, Кумай*; Бріджіт Ренні-Салонен із *Stellenbosch University, Південна Африка*; очевидно, група польських науковців: Анджей Б'ялко з *Krzysztof Penderecki Academy of Music*; Ярослав Врублевські з *Fryderyk Chopin University of Music*; Аліція Делецка-Бури з *Academy of Art in Szczecin*; знаний актор і хореограф Каспер Міклашевські; Богдан Цішек із *Medical University of Warsaw*. Очолили дев'ятий ISPS-2023 традиційно Аарон Вілліамон із *Royal College of Music, London, United Kingdom (даль UK)* та Кшиштоф Домбровські з *Medical University of Warsaw, Польща* (рис. 2).

Рис. 2. Кшиштоф Домбровські

Симпозіум охопив більше 30-ти країн-учасниць із різних континентів та регіонів світу: Англія, Шотландія, Франція, Німеччина, Австрія, Швейцарія, Нідерланди, Португалія, Італія, Греція, Польща, Швеція, Норвегія, Фінляндія, Естонія репрезентували європейську зону; численні делегації вчених Північної та Південної Америки представляли США, Канаду, а також Мексику, Бразилію, Аргентину, Болівію; заангажовано велику кількість учених з Австралії, Японії, Китаю; свої наукові пошуки демонстрували представники Ізраїлю, Індії, Ліберії, Нової Зеландії, Південної Африки. Саме керівному комітету та нашим польським друзям (із промоції Наталії Ревакович, Ярослава Врублевського, Анни Станкевіч-Юзвіцької та Кшиштофа Домбровського) належала ініціатива долучити Україну до цього руху, про що А. Вілліамон повідомив світове наукове співтовариство на урочистому відкритті симпозіуму.

Тема цього річного ISPS-2023 «Турбота про продуктивність і кар'єру» була покликана заохотити дискусію на обговорення зв'язків між продуктивністю й добробутом митців у сучасному суспільстві. Конкретні напрямки та галузі дослідження, методологічні підходи були навмисно залишені відкритими для заохочення міждисциплінарного обміну з метою демонстрації матеріалів із детальним описом оригінальних досліджень з усіх дисциплін, які можуть запропонувати нові погляди на мистецтво та науку. Теми, які піднімали на симпозіумі, не просто варті уваги, а спонукають до конкретних дій та вирішення багатьох питань щодо охорони праці професійних митців та навчання. Тематичні блоки включали найрізноманітніші проблемні сфери фахової мистецької

діяльності: це професійні виклики та оптимізація продуктивності, зміцнення здоров'я та благополуччя, здорове тіло; зміни в культурі та їх вплив на ефективність і добробут митців, зв'язок між добробутом і творчістю, глобальні погляди на добробут; інвестиції в майбутніх художників, художня освіта й майбутнє виконавства, динаміка навчання; мистецтво руху, вокальна техніка, допомога та лікування голосу, анатомія кисті та передпліччя; дослідження психологічної гнучкості в музиці, тривога в продуктивності, ідентичність музикантів, емоції та продуктивність, психологія продуктивності та за її межами, подолання стресу та стресостійкість; технології та мистецтво, вплив соціальних мереж, ефективність і соціальний вплив та багато інших.

У розлогах пленарних лекціях, які проводили щоденно провідні вчені з різних континентів, було закумульовано основні ідеї симпозіуму. Із ґрунтовною лекцією «Біль у музикантів, пов'язаний із грою: епідеміологія, механізми, лікування та профілактика» виступив Ганс Крістіан Ябуш (*Institute of Musicians' Medicine; Dresden University of Music, Німеччина*), піднімаючи гостру дискусію довкола існуючого постулату “no pain – no gain(n)”. Цікаво, що мистецьким прецедентом учений обрав унікальний приклад видатної піаністки Клари Шуман із проблемами рук при роботі над Гендель-варіаціями Й. Брамса та роль її співпраці в подоланні болю з відомим лікарем-самаритянином ХІХ ст. Фрідріхом фон Есмархом. Роберта Антоніні Філіппе (*University of Lausanne, Швейцарія*) представила адаптивні шляхи застосування спортивного досвіду для мистецької професійної діяльності в лекції «Оптимізація психічного здоров'я та розумової діяльності для досягнення успіху: уроки, отримані зі спортивної психології», підкреслюючи не менш важкі фізичні навантаження в музикантів, танцівників, артистів, ніж у спортсменів, та можливості адаптації елементів спортивної медицини щодо арт-медицини. Тему «Перспективи акустики концертних залів та роботи в них» підняв Тапіо Локкі (*Aalto University, Фінляндія*). Суто медичний погляд на виконавські фізіологічні проблеми музикантів у лекції «Анатомія руки та передпліччя» висвітлили Богдан Цішек і Аркадіюш Ковальчик (*Medical University of Warsaw, Польща*). Натомість Людвіна Обрі (*Humboldt Universität zu Berlin, Німеччина*) представила тему «Вивчення ролі стилю виховання та сенсорної чутливості в музиці. Тривога при виконанні: дослідження за участю музикантів у Німеччині та Австрії». Мацей Квятковскі – відомий польський актор, сподвижник сучасних сценічно-хореографічних перформенсів – представив тему «Продуктивність і захоплення рухом». Хара Трулі (*University College London, UK*) репрезентувала основні шляхи розвитку та напрями «Арт-медицини або Медицини сценічного мистецтва: турбота в процесі кар'єри», пропагуючи нові принципи PAM-education (єдність фізичної культури, арт-мистецтв і музики). Також відбулася презентація запланованого нового вельми актуального видання *The Oxford Handbook of Musicians Health Advocacy* (Оксфордський довідник із захисту здоров'я музикантів). Зрештою, багато проблем було висвітлено в *The Oxford Handbook of Music Performance, Vol. 2*, опублікованого Oxford University Press у 2022 році, де є значні розділи, присвячені максимальній продуктивності та уважності, сценічній поведінці, керуванню емоціями та харизмою, покращенню оцінки музичного виконання, а також – розбудові кар'єри та навичкам і компетенціям, необхідним для професійної успішності. Частина, присвячена здоров'ю та благополуччю, демонструють дослідження та вивчення мозкових механізмів, задіяних у навчанні та виконанні музики, музичній діяльності в людей з обмеженими можливостями, тривоги під час виконання, хвороб та ризиків для здоров'я в інструменталістів, слухових і голосових проблем, врешті, сприяння здоровому способу життя. Диференційовано

роботу з духовими, струнними інструментами та фортепіано, сольним голосом і вокальними ансамблями. Порушуються практичні проблеми, із якими стикаються дослідники та виконавці, наприклад, вивчення руху під час музичних виступів. Висвітлено типи технологічних, соціальних інновацій та інновацій добробуту, які впливають на зміни та задуми музикантів щодо планування своїх виступів та діяльності в XXI-му столітті. Нове ж видання передбачає більш детальну та скрупульозну картину зв'язку та співпраці арт-медицини з мистецькими професіями. Так, для цьогорічного симпозиуму дані опитувань і досліджень щодо глобальних змін у культурі, продуктивності праці та благополуччя надавала Королівська Ліверпульська філармонія, зрештою, багато вчених із різних континентів і країн демонстрували свої дослідження, спираючись на досвід, стан речей та перспективи арт-медицини у власних країнах чи регіонах.

Співорганізатором Варшавського симпозиуму був проф. **Криштоф Домбровські**, який погодився висловити кілька думок щодо даної наукової проблематики, згадуючи власний шлях до арт-медицини:

«Закінчивши лицей за профілем "Історія, філософія та історія мистецтв", я хотів навчатися у Варшавському медичному університеті, тому самостійно поглиблено опанував біологію й фізику та вступив на фізіотерапію, де під час навчання покращив свої математичні навички та був прийнятий до Варшавського технологічного університету, вивчаючи біомедичну інженерію. Тож, можна сказати, мені судилося перебувати між різними науковими полями... Здобувши ступінь магістра з фізіотерапії, я подав документи в докторантуру на медичний факультет, де на кафедрі анатомії став аспірантом проф. Богдана Цішка. У 2014 році проф. Анна Станкевіч-Юзвічка запросила мене провести семінар із фізіології для її студентів Музичного університету ім. Ф. Шопена (FCUM). Цей досвід змусив мене зрозуміти, як мало я знав про потреби музикантів. Після багатьох розмов на цю тему з професором я вирішив вивчати медицину виконавських мистецтв у University College London (UCL). Саме там я познайомився з провідними фахівцями та ініціаторами арт-медицини – професорами Аароном Вілліамом, Харою Трулі, Говардом Бердом, Яном Вінспуром, Майклом Шиплі та ін. Після повернення до Польщі разом із нашими професорами – піаністкою Анною Станкевіч-Юзвічкою, органістом Ярославом Врублевським та композиторкою Анною Ігнатівіч-Глінською – ми почали займатися організацією міжуніверситетської співпраці між Варшавським медичним університетом та FCUM, результатом якої стало підписання угоди та створення наукової групи. Свою першу роботу ми представили на ISPS у 2017 році в Рейк'явіку. Надалі нам вдалося провести низку досліджень та опублікувати кілька статей, доступних в Інтернеті ("Musculus Palmaris Longus: вплив на здатність гри на клавішних інструментах – попередній звіт". *Performance Science*. 2018. Vol. 9. *Front. Psychol.* <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2018.01460>), і також провести декілька навчальних курсів. У 2021 році я захистив докторську дисертацію та запропонував проф. А. Вілліамону провести ISPS-2023 у Варшаві, а він, у свою чергу, запросив мене до Наукової ради ISPS-2021. Мені вдалося отримати державний грант, хоч увесь проєкт був важким і виснажливим, оскільки вперше проводився на території Східної Європи, та сподіваюся, що він відкрив для всіх нас можливості співпраці в багатьох цікавих проєктах.

Як медик, я вважаю, що вирішення проблем співдії між медициною та діяльністю музикантів є вкрай необхідним, і ці дві галузі – мистецтво та медицина – мусять взаємно розвиватися, інакше їхні шляхи можуть навзаєм розійтися. Є фактом, що інвестиції в справу культури є незаперечними, і якщо ми повинні серйозно ставитися до її розвитку,

то мусимо всіляко підтримувати наших артистів, хоча б надавати таку ж підтримку і спортсменам, які мають величезні групи опіки, суттєві та глибокі зв'язки з медициною, добре розвинену структуру співпраці та достатньо наукових підходів у галузі власне спортивної медицини. Можна посперечатися з приводу того, чи спортивні дисципліни порівняно з освоєнням мистецьких професій є легшими і чи не вимагають відповідного фізичного тренінгу, значних зусиль у навчанні та безпосередньо під час фахової праці, втім, і психічно-нервових витрат. Наприклад, у порівнянні продовженості активного професійного життя спортсмени можуть досягнути пенсійного віку вже в 30 років, натомість музиканти-виконавці часто змушені грати до 70-ти років. Певним винятком є балет і загалом танцювальне мистецтво. Однак це, радше, – kwestія конечності, а не можливості.

Звичайно, говорячи про даний трансдисциплінарний напрям – арт-медицину, ми входимо і в соціологічну сферу, і порушуємо низку складних економічних питань. Адже в реальності музиканти найрізноманітніших професій однозначно потребують спеціалізованої медичної опіки, причому з різноманітних сфер медицини. Ті ж вокалісти повинні мати безперервний фоніатричний нагляд, постійне консультування та фахове медичне вирішення голосових проблем, із якими стикається чи не кожен співак. Чи кожен отоларинголог докладно орієнтується в специфіці даного типу виконавства та може надати відповідну консультацію чи конкретну допомогу? І так чи не у всіх видах мистецької діяльності, кожен із яких потребує диференціації та дискретної спеціалізації саме медичного потенціалу.

Є і загальні проблеми, наприклад, біль. Спостерігається доволі дивна тенденція в мистецькому світі, що в практиці досягнення артистичні професії пов'язані з болем. Вважаю такий підхід дуже нездоровим і не бачу необхідності дотримуватися навіть такої думки, тим більше у XXI столітті. Йдеться про уникнення не лише фізичного болю, але й психічно-емоційного і в процесі навчання, і в професійній діяльності. Тут визначальними є знання зі сфери медицини та ергономіки – анатомії, фізіології, реабілітаційно-оздоровчих напрямів, фактично екології, охорони та захисту навчання та праці. Для подолання, а що важливіше – для попередження болю існує чимало практик і технік, якими повинні володіти й застосовувати у своїй діяльності педагоги та практикуючі фахівці.

Маю надію, що ідеї арт-медицини, які вже знаходять свою реалізацію в багатьох мистецьких навчальних закладах, спеціалізованих медично-артистичних центрах різних країн світу, демонструючи зустрічний рух професійної мистецької діяльності та медицини, знайдуть свій резонанс і в Україні, перед якою зараз постали дуже складні виклики іншого порядку, хоч попри всі складнощі життя продовжується, і треба думати про майбутнє».

Сесія друга. Фізичне та ментальне здоров'я музикантів

Продовжуючи роздуми на тему захисту праці мистців, спираючись на засадничі положення та теми, що піднімалися на дев'ятому Варшавському International Symposium on Performance Science (<https://performancescience.org>), хотілося б наголосити, що на вказаній інтернет-сторінці в розділі «Публікації» розміщено колосальну кількість наукових досліджень із даної проблематики – вісім збірників праць кожного з попередніх восьми симпозіумів ISPS. Усі вони є у відкритому доступі й становлять незаперечний інтерес не лише для науковців, але й музикантів-практиків. Однією з органічних, пов'язаних із

музикою тем, є, очевидно, рух не лише в найширших філософсько-наукових вимірах, але й у своїх прикладних видах, зокрема втілених у пластично-танцювальній сфері.

Загальновідомо, наскільки тісно пов'язані з медичною охороною навчання та праця в царині хореографії – цей тип мистецтва чи не перевищує за складністю та енерговитратами будь-яку спортивну галузь, а тому вимагає нагального вирішення низки власне арт-медичних заходів. Рівно ж, виходячи за межі безпосередніх вузьколокальних проблем професійного балетно-танцювального контенту, хореографія знаходить своє доволі широке коло вжитковості та затребуваності в різних сферах людської діяльності, втім – у розвитку численних суміжних мистецьких професій. Теми, представлені переважно нідерландськими та японськими дослідниками, порушували наступні питання: «Асоціації між стресом і травмою: перспектива когортного дослідження серед студентів-танцівників» (*Яніна Стуббе та ін., Codarts University of the Arts Rotterdam, Нідерланди*), «Навички саморегуляції в допрофесійній танцювальній практиці студентів» (*Роджер ван Рейн та ін., Codarts*), «Вплив живої та записаної музики на кінематичні характеристики імпровізаційних танцювальних рухів» (*Маюмі Куно-Мізумура, Ochanomizu University, Японія*), «Гармонійність періодичних рухів і ударів у балеті по відношенню до кінематичних характеристик» (*Юріна Цубаки та ін., Ochanomizu*). Також розглядалися питання творчої практики підходів до досягнення стабільності й добробуту через танець у середній освіті – дослідження психологічної гнучкості учнів і професійних музикантів.

Особлива увага приділялася вокальному контенту, адже саме співаки, безпосередньо працюючи власним тілом-голосом, повинні мати медичну опіку якнайвищого ступеня, і не лише при подоланні проблем, але насамперед для їх випередження. Тут необхідна постійна ретельна тотальна діагностика, спостереження та, очевидно, високофахова фоніатрія. І хоч «Гігієна голосу» читається на вокальних факультетах, чи існують розроблені медичні протоколи для різновікових категорій? У якій мірі розроблені системи фізичного та психологічного супроводу, реабілітаційно-рекреативні та профілактичні заходи? Зрештою, ця спеціальність є надважкою не лише з точки зору технічно-енергетичної фізичної витратності, але й неймовірного емоційно-психологічного навантаження. Звісно, існує так звана усна традиція передачі педагогами поведінкових та фахових засад, але анатомічно-фізіологічні тонкощі, перестороги чи рекомендації – царина висококваліфікованої медицини з галузей отоларингології, неврології, психології, ендокринології, акустики тощо.

На симпозіумі висвітлювалися різноманітні проблемні питання, пов'язані з вокальними професіями: «Прийняття викладачами тренувальних зобов'язань при постановці голосу та співочі вправи як лікування тривожності для студентів і професійних вокалістів з метою підвищення продуктивності» (*Дана Зенобі та ін., Butler University, США*); «Зобов'язання прийняття протоколів і тренування для зняття виконавської тривожності в підлітків-співаків» (*Паоло Паолоантоніо, Conservatorio della Svizzera italiana, Італія*), «Врахування перешкод для продуктивності в жінок-співачок підліткового віку: потенційні рішення та підтримуючі механізми» (*Фортуна Позі, Royal College of Music, Voice Study Centre / The Manchester College, UK*); «Випробування мультисенсорики в Протоколах самооцінки для використання співаками-професіоналами та в самодіяльних колективах з метою підвищення обізнаності щодо здорових і ефективних співочих звичок та ансамблевої співдії з піаністом-акомпаніатором» (*Тара Лейнер, Independent teaching studio, UK*); «Ефект від усвідомленості медитації для вокалу та розвитку музичних

здібностей в освіті студентів» (*Eūman Орной та ін. Levinsky-Wingate Academic College, Ізраїль*). Піднімалися і методологічні аспекти: «Методи, які використовують співаки та викладачі вокалу західного класичного стилю для посилення розбірливості співаного тексту» (*Веда Кала та ін., Estonian Academy of Music and Theatre, Естонія*); «Вимірювання співдії аудиторії та музикантів як прийом до використання драматичного руху співаків» (*Льїс де Ніл та ін., Royal College of Music, UK*); «Музиканти – істоти за звичкою? Послідовність у диханні співаків» (*Анна-Марія Німанд, University of music and performing arts Vienna / Department of music acoustics – Wiener Klangstil, Австрія*); «Співаючи під час гри: застосування практики Чехова й Мейснера як діючої методики в класичному співі» (*Емі Джонсон, Adams State University, США*); «Великі драматичні голоси та причини їх занепаду: 1923–2023 (*Домінік Порембска-Квасьнік, Франція*); «Вплив динамічної інтенсивності голосних звуків на розбірливість співаного тексту» (*Аллан Вурма, Estonian Academy of Music and Theatre, Естонія*). Було піднято й зовсім невивчену, оригінальну тему – «Голос у переході: попереднє дослідження» (*Марцін Сцех, Pomorski Uniwersytet Medyczny w Szczecinie, Польща*).

Інструменталісти отримали висвітлення не менш широкого кола «вразливих» тем, серед яких чимало було присвячено піаністам: «Пов'язані з грою кістково-м'язові розлади серед китайських студентів-піаністів» (*Лучан Чжао, University of Leeds, Кумай*); «Стрес, тривога, напруга, травми, спричинені читанням з аркуша в піаністів» (*Оді Урбанчіч, Université de Montréal, Канада*); «Як "добре практикуватися"? Пілотування онлайн-втручання для ефективної практики гри на фортепіано» (*Акіхо Сузуки, Royal Northern College of Music, UK*); «Дослідження неявної мотивації у відомих піаністів: свідчення від Вана Кляйберна про його конкурентів у біографії» (*Ксяо Чен, University of Prince Edward Island, Канада*); «Зв'язок між виконанням на фортепіано та стільцем для гри на фортепіано: порівняння досвідчених і недосвідчених піаністів» (*Самуї Обата, Yamaha Corporation, Японія*); «Розуміння акустики піаністами-солістами та їхні стратегії адаптації до різних акустичних середовищ» (*Мутонг Шао, Royal College of Music, UK*); «Вплив потокових переживань на фортепіанну гру: емпіричне дослідження (*Юнруй Лі та ін., Yanshan University, Кумай*); «Візуалізаційний аналіз сольного виступу на фортепіано "Весняний танець" Сігіана Сун європейськими та китайськими музикантами» (*Біюн Ксюе, Henan Normal University, Кумай*); «Вимірювання тембральної якості звучання фортепіано при різних техніках гри» (*Юан Джуанг та ін., Tongji University, Кумай*).

Щодо оркестрових музикантів, то науковці також зверталися до специфічної проблематики, яка безпосередньо торкалася не лише їх іманентних виконавських ампула чи викладання, а також і загальної оркестрової практики: «Дослідження аудіомоторних взаємодій при грі на перкусії за допомогою експресії – динаміка продуктивності; Комбіновані образи: як фізична практика дає порівняльні переваги в барабанній продуктивності» (*Алекс Фрага, University of Toronto, Канада*); «Сенс рухів тіла під час вдиху в кларнетистів» (*Манфред Нуссек та ін., Freiburg Institute for Musicians Medicine, Німеччина*); «Вивчення гри на кларнеті та дегідратація» (*Ана Софія Матос та ін., Faculdade de Ciências da Nutrição da Universidade do Porto, Universidade de Aveiro, Португалія*); «Якісний аналіз профілактики травматизму в навчанні гри на гобої» (*Хезер МакДональд, University of Toronto, Канада*); «Дослідження живого досвіду здоров'я та благополуччя, пов'язаних із проблемою продуктивності серед флейтистів» (*Джеффі Ванг, University of Leeds, UK*); «Сталість обертонової структури у виконавській виразності мюзиклу. Роль флейтового тембру» (*Кай Хірайва та ін., Kunitachi College of Music, Японія*); «Зорова

поведінка у віолончелістів» (*Лаура Пімчі та ін., University of Chichester, UK*); «Нові перспективи у викладанні музики: дослідження підвищення кваліфікації гри на гобой при Федеральному університеті ім. Параїба» (*Фаріас та ін., Португалія*). У поле зору дослідників потрапила і рідкісна група професіоналів – «Проблеми психічного здоров'я серед церковних музикантів: маловивчена когорта» (*Кенслі Бехель, Musicians Health Lab Inc., США*).

Різноманітні проблеми безпосередньої професійної діяльності музикантів порушувалися в темах: «Вивчення професійних вимог, оцінок, ресурсів та добробуту професіоналів – класичних музикантів: пережитий досвід» (*Сімон Вілліс, Cardiff Metropolitan University, UK*); «Дослідження ідентичності музикантів-ансамблістів» (*Філін Карптрайт та ін., Ascencia Business School and Royal College of Music, Франція*); «Розвиток і оцінка продуктивності та програма оздоровлення музикантів у Королівській філармонії Ліверпуля» (*Петер Гарден та ін., Royal Liverpool Philharmonic, UK*); «Принципи культурних змін та їх впливи на продуктивність і благополуччя в оркестрових колективах» (*Ліліана Арахо, McGill University, Канада*); «Як збільшується контекстна інтерференція в музичній практиці?» (*Томас Матіас та ін., Indiana University, США*); «Інноваційні навички для високоякісної роботи, здоров'я та добробуту музикантів» (*Маріанна Атамас, Independent Research, Аргентина*); «Оптимізація чвертьтонового прослуховування в досвідчених музикантів» (*Матільда Каллак та ін., Sorbonne University, Франція*); «Керований чи автономний? Застосування теорії самовизначення в інтерналізації Werktreue (відданості роботі) досвідчених класичних музикантів» (*Марія Фудзімото, University of Tokyo, Японія*); «LARP (Live action role-playing game – рольові ігри живої дії) – місце зустрічі між жанрами виконавського мистецтва» (*Гжегорчик та ін., Польща*); «Покращення самопочуття для виконавців: оцінка онлайн-підтримки серед однолітків і в освіті» (*Філіні Вебле та ін., British Association of Performing Arts Medicine, UK*).

Безперечно, однією з важливих зон уваги дослідників поставали теми навчально-освітнього плану, особливо пов'язані з психологічною проблематикою найширшого спектра, які стосувалися різновікових категорій – від початківців у професійній освіті до аспірантів, а також і педагогів. Загальні теми висвітлювали наступне: «Музичне навчання та покращення виконавської сили функціонування продуктивності: метааналітичний огляд» (*Емелайн Джек, The University of Melbourne, Австралія*); «Зосередитися на чому? Обговорення основних механізмів, що лежать в основі зовнішніх фокусів уваги в музичному навчанні та виконанні музики» (*Джаспер Хогген та ін., University of Music Freiburg / Freiburg Institute of Musicians' Medicine, Німеччина*); «Дослідження ідентичності та її впливу на навчання та виконання музики» (*Елісон Фарлі, University of Georgia, США*); «Практикуючі пуритани: культурні цінності в освітній музичній експертизі» (*Катеріна Лілей, Royal College of Music, UK*); приділялася увага і навчанню онлайн та офлайн на виконавських спеціальностях, а також іншим новітнім технологіям: «Вивчення використання технологій віртуальної реальності з метою покращення музичного навчання» (*Маргарет Осборн, University of Melbourne, Австралія*); «Симулятор продуктивності 2.0 для дослідження ефективності навчання наступних поколінь» (*Джон Вадделль, Royal College of Music London, UK*); «Шляхи зменшення маніпуляції в членів журі в компетенції класичної музики» (*Кшиштоф Контек, Warsaw School of Economics, Польща*).

Проблеми учнівського контенту молодшого й середнього шкільного віку було висвітлено в темах: «Догляд за здоров'ям музично обдарованих дітей: що є дослідженням?»

(Гвадалупа Лонес-Іньїгес та ін., *Sibelius Academy, University of the Arts Helsinki, Фінляндія*); «Санітарна освіта для учнів-музикантів у Південній Африці: якісна оцінка» (Клорінда Панеб'яно та ін., *ПАР*); «Зворотний зв'язок на уроках інструментальної музики в колегіумі» (Дженніфер Блеквелл та ін., *Northwestern University, США*); «Перевірка уваги на зосередженість і задоволення в підлітковому віці музикантів: самостійна практика» (Джон Парсонс, *Texas Tech University, США*); «Відмінності в психофізичних станах польських учнів музичного й художнього факультетів та балетних шкіл» (Анна Ногай, *Artistic Education Center Варшави, Польща*); «Усвідомлення ролі школи в профілактиці професійних захворювань музикантів» (Алісія Делецька-Бари, *Academy of Art in Szczecin, Польща*); «Якість мотивації в прагненні до музичної досконалості: роль мотивації в щоденних заняттях, виступах, змаганнях-боротьбі, вияві амбіцій і розумінні досягнень починаючими музикантами» (Йоганнес Хатфільд, *Inland Norway University of Applied Sciences, Норвегія*).

Часто на прикладі власних університетів, музичних академій учені демонстрували свої дослідження та спостереження: «Здоров'я та поведінка в студентів музичних вищих навчальних закладів: вплив змішаного навчального курсу у виконавців» (Бріджіт Ренні-Салонен та ін., *Stellenbosch University, ПАР*); «Психологічне функціонування музики серед студентів академії в контексті їх повсякденного життя: досвід» (Марія Челковська-Захаревич та ін., *Strefa Harmonii – psycholog muzyki, Польща*); «Побудова кар'єрної потужності: досвід роботи в професійній практиці серед студентів-музикантів» (Дженніфер Роулі, *The University of Sydney, Австралія*); «Добробут для молодих елітних музикантів: сильні і слабкі сторони. Рекомендації для змін у наявних санітарних протоколах – перспективи для студентів» (Анн Шобрідж та ін., *University of Melbourne, Австралія*); «Вивчення вимог, оцінок, ресурсів і добробуту консерваторії на життєвому досвіді студентів-музикантів: підхід ІРА» (Девід Васлі, *Cardiff Metropolitan University, Уельс, Англія*); «Соціальна організація праці та здоров'я студентів музичних закладів: інституційний протокол народознавства» (Джефрі Сабо, *University of Ottawa, Канада*); «Музичні педагоги: підтримуючі фактори тривожності в продуктивності управління» (Ізабелла Маццаролло та ін., *University of New South Wales, Австралія*).

Було представлено для застосування і чимало загальних технік та новітніх способів досліджень, розроблених проєктів, програм, методик тощо: «Проєкт “Flourish”»: адаптація досліджень знань із продуктивності науки для використання музикантами в соціальних медіа» (Акіхо Сузукі, *Royal Northern College of Music, Англія*); «Вивчення використання медитації як інструмента для подолання тривожності в музикантів» (Серена Паезе та ін., *University of York, UK*); «Психологічний коучинг для виконавців: уявлення та роздуми про способи управління тривожністю та продуктивність праці» (Вероніка Люберт, *University of Vienna, Австрія*); «Продовження розвідок психометричних властивостей. Сприйняття музиканта і Дія. Анкета» (Девід Джункос, *Voice Study Centre, США*); «Serendipiti-програма: підтримка окремих осіб щодо продуктивності та взаємодії в привітному та креативному навколишньому середовищі» (Джулія Фрезза та ін., *Imperial College London, UK*); «Введення конвергентних підходів у дослідження музичних професій» (Джуді Палак та ін., *Michigan State University, США*); «Подолання розриву між тим, що ми знаємо і що ми робимо: прагматизм і прикладні підходи» (Ліліана Арахуо, *McGill University, Канада*); «Інтерпретація стратегії стосунків із позамузичними елементами щодо виразної продуктивності» (Еріка Бізесі та ін., *Quebec university in Montreal (UQAM), Канада*); «Багатовимірність PerformAction: постперформанс як засіб

творення» (*Генрі Портоведо, University of Aveiro, INET-MD, Португалія*); «Імітаційний концерт: експериментальне навчання на початку виконавської кар'єри» (*Олівія Урбаняк, The University of Sydney, Австралія*). Заторкувалися і сучасні технологічні проблеми: «Продюсер-звукооператор музичної студії – мотиватор чи демомотиватор?» (*Саллі Волкер, Australian National University, Австралія*).

Відома австралійська психотерапевтка-музикантка **Вікі Нікколль** разом із колегами представила три доповіді: «Виконавська тривожність у музикантів та соціальні тривожні розлади», «Лікування тривоги при виконанні в музикантів протягом усього життя: систематичний огляд і мета-аналіз», «Виконання без тривоги: професійні перспективи музикантів. Комплексний огляд літератури» (*Вікі Нікколль та ін., La Trobe University, Мельбурн, Австралія*). Не менш цікавими були наступні теми: «Оптимізація продуктивності: фізична діяльність або фізичні вправи як передвиступна рутинна» (*Беренсі Замміт та ін., Royal College of Music, UK*); «Суперечність або взаємодоповнюваність: управління тривогою при виконанні музики через зміни сприйняття» (*Наоко Саката та ін., University of Ottawa, Канада*); «Медична допомога виконавцю, який гастролює, та його виходи на спортивну медицину» (*Джона Шмітц, Anne Burnett Marion School of Medicine at Texas Christian University, США*); «Оптимізація продуктивності музикантів-експертів через розумову підготовку» (*Зоє Карлікоф, Sorbonne Université, Франція*); «Відносини між миттєвим сприйняттям успіху під час музичної практики та почуттям самоефективності й добробуту» (*Сара Аллен, Southern Methodist University, США*); «Сприйняття музикантами стійкості при подоланні проблем – дослідження в інтерв'ю» (*Фредерік Лам, Royal College of Music, London, Англія*); «Дослідження зв'язків між візуальними образами, емоціями музики та відчуттями під час виконання» (*Кексін Кюї, University of Sheffield, UK*); «Під тиском: зв'язок між емоціями перед виступом, самоефективністю переконання та якістю виконання в музикантів підліткового та дорослого віку» (*Юлія Каленьська-Родзай, Pedagogical University of Krakow, Польща*).

Саме **Юлія Каленьська-Родзай**, доктор психології, викладач Інституту психології Краківського педагогічного університету, практикуючий психолог для музикантів, яка, як виявилось має безпосередній зв'язок з українськими музикантами, активно допомагаючи нашим митцям у вимушеній еміграції в Польщі, поділилася власним досвідом:

«Моя спеціалізація – психологія музики, особливо в питаннях психологічної підготовки музиканта до публічного виступу та детермінантах виконавського успіху в музиці. Основною метою моєї науково-практичної діяльності є розвиток усвідомленості, знань і навичок із психологічної підготовки музикантів до виступу в середовищі викладачів-інструменталістів та вокалістів, батьків та учнів музичних навчальних закладів. Під моєю редакцією вийшло три підручники, зокрема «Психологія музики» (2020, PWN). Я також є автором наукових статей та монографії «Психологія сценічного хвилювання. Теорія і практика» (PWN, 2021), у якій представлено власний 17-річний досвід науково-практичної діяльності.

У 2011 році для надання музикантам професійної психологічної допомоги я заснувала Краківський консультативний центр для артистів KODA (www.koda.krakow.pl), у рамках якого проводяться індивідуальні консультації та майстер-класи для музикантів на різних рівнях музичної освіти. На запрошення Музичної консерваторії в Кракові та Національного інституту музики й танцю у Варшаві (NIMIT) я щороку надаю психологічну підтримку в формі індивідуальних консультацій студентам-музикантам і незалежним артистам. Консультації доступні онлайн на сторінці NIMIT (<https://nimit.pl/>)

wspieramy/) та стаціонарно в психологічному кабінеті KODA. Для артистів з України вони безкоштовні. На цих консультаціях є можливість попрацювати над проблемами травм війни – страху та депресії, втрати професійної діяльності з приводу зміни середовища. Допомагаємо підтримати мотивацію до налагодження нових професійних контактів, підтримуємо під час емоційних криз, пов'язаних з адаптацією та почуттям самотності й нерозуміння. Своєю діяльністю я намагаюся популяризувати психологію музики, відкрито ставлюся до співпраці та обміну досвідом, часто беру участь в організації різних наукових та популярно-наукових заходів».

Так, досвід діяльності польських колег видається актуальним і для нашого професійного музичного світу. Чи маємо ми бодай один аналог подібного консультативного центру для музикантів? Чи існує офіційний прецедент співпраці між фаховими проблемами професійних митців та нашими медичними установами, практикуючими лікарями, ученими-медиками (можливо, на міжвузівському рівні)? І не йде мова про хірургічні втручання чи виправлення важких патологічних дефектів і набутих захворювань, але про забезпечення професійних навчальних закладів, концертних організацій, музичних театрів відповідними програмами, протоколами, курсами, довідниками, рекомендаціями щодо безпеки праці та охорони здоров'я. Чи читаються програми з анатомії та техніки безпеки (так дивно звучить, але це дуже гостра проблема в музичній педагогіці) постановки рук, губ, дихального апарату, голосу, тіла? Наскільки професійні музиканти знайомі з медичними вимірами психологічних ресурсів? Чи всім відомі відповідні фізичні чи іншого типу вправи як супровід до тієї чи іншої спеціальності? Чи скрізь існують, бодай на кілька організацій чи навчальних закладів, посади фоніатрів, фізіологів, реабілітологів? Чому ж позбавлені наші музиканти, їхні тіла й душі своїх порадників, опікунів, ангелів-охоронців?

Адже українські музиканти – від найменшого до найбільшого – проявили надзвичайний рівень національно-громадянської свідомості, стаючи своїм так нелегко здобутим мистецтвом на захист України. Цей унікальний феномен ще буде осмислений та слугуватиме винятковим прикладом: від харизматичної посвяти власного життя (вічна честь і слава полеглим героям-музикантам і тим, хто далі боронить рідну землю, змінивши скрипку на автомат) до виступів перед бійцями безпосередньо на фронтах і в тилу: у лікарнях і реабілітаційних центрах, а ще – на вулицях і в концертних залах України, і в цілому світі. Бо є глибокий сенс у словах Ліни Костенко, вкладених в уста лицаря-козака Івана Іскри про легендарну Марусю Чурай: «Що нам було потрібно на війні? Шаблі, знамена і її пісні!». Тож мусимо задуматися, що підтримка бойового духу чи оплакування наших загиблих, музична арт-терапія, інклюзія – це наднормова себевіддача в цих надважких, найстрашніших умовах, що називаються «війна», це вияв опірності та сили духу, це засвідчення права на життя – яскраве, творче, полум'яне, так конче необхідне людям. Адже і носіям музичного слова, які так самовіддано посвячують себе іншим, також потрібна допомога й охорона в їх навчанні та праці.

Сесія третя. Горизонти музичної соціології та антропології в площині арт-медицини

Але чи трактуємо ми музику лише як отримання звукових насолод? А, може, поза цими межами, за своєю суттю, вона є чимось більш значимим і глибшим? Органічна потреба людини у звуковому співіснуванні з собою, іншими людьми та довколишнім світом не потребує доведень. Музиканти в суспільстві в різні періоди існування людства не раз довели свою ґрунтовну значимість для життєзбереження суспільства. Від

прадавніх первісних часів музика обороняла й захищала, сигналізувала й інформувала, попереджала й застерігала, сповіщала й розповідала, співчувала й утішала. Зрештою, творення музичної аури зі звуків довкілля та надр самої істотності людини доводить, що людина має вроджений природний звуковий вимір. Можливо, тому в давніх космогонічних уявленнях музика посідала одне з чільних місць: чи це один із тримурті індійських богів Шіва, який творив Всесвіт у космічному танці, чи то птах Сирін, чи 8 солодкомовних та мудрих сирен, які сидять на восьми небесних сферах світового веретена богині Ананке, створюючи своїми чарівними голосами величну гармонію космосу; чи дев'ять ангельських хорів на вершині з вогнено-співаючими шестикрилими Серафимами, які безперестанно співають славу Богові. Про помічну силу музики свідчить безліч фактів – легендарних, історичних, наукових: і рятівний спів біблійного царя Давида, і звукова терапія Авіцени з його незмінним супроводом двох флейтистів, і легендарне значення ірландської арфи як оборонного чи наступального інструмента-зброї (Ірландія як держава має єдиний у світі герб із зображенням музичного інструмента). Чи знаємо ми, який дарунок зробила наймудріша жінка давнього світу, цариця Савська, відвідуючи наймудрішого царя Соломона? Це був оркестр із 300 блискуче освічених талановитих музикантів. Задумаймося про найвищу цінність такого виняткового дарунку, коли вага кожного з музикантів значно перевищувала їхню вагу в золоті чи дорогоцінностях.

Музиканти віддавна знаходились під божественним протекторатом – їх захищали і дружина Брахми, опікунка співців Сарасваті, і давньоєгипетська богиня щастя Хі, яка уособлювала музику, а мудрі правителі й державці навіть у критичних моментах розуміли, підтримували та опікувалися музикантами. Під час Другої світової війни прем'єр-міністр Великої Британії Вінстон Черчилль відмовився від пропозиції одного з міністрів скоротити витрати на культуру заради оборони. «А за що ж ми тоді воюємо?» – сказав Черчилль, отож, мабуть, симптоматично, що віднедавна кожен англійський учень без винятку буде здобувати обов'язкову музичну освіту, очевидно, з метою розбудови міцного здорового суспільства майбутнього. Варто пригадати і вітчизняний приклад – універсал гетьмана Богдана Хмельницького, виданий у нелегкі військові часи 1652 року музикам Задніпров'я, що підтверджував захист і привілеї музичного цеху в Ніжині (Документи Богдана Хмельницького. Київ, 1961. С. 275).

Та й естетична насолода, як чи не єдиний основний критерій значення музики, так довго насаджуваний попередньою тоталітарною системою, насправді є лише однією з часточок верхівки айсбергу або невеличким фрагментом у сумарному конгломераті значимості функцій музики в бутті людства. Тим-то і дослідження музичної соціології, антропології охоплюють щораз ширші обрії, само собою виходячи на міждисциплінарний рівень. Так, із дотичних до сфери музичної соціології досліджень було продемонстровано несподівані та практично не задіяні наукові спостереження (подекуди з яскравим медичним присмаком) у різновекторних площинах, таких як: «Підготовка студентів-музикантів у сприянні та залученні до музикування серед літніх людей» (*Паоло Паолантоніо та ін., Conservatorio della Svizzera italiana, Імалія*); «Виконавські види мистецтва та їх участь у полегшенні соціальної згуртованості серед позамузичної молоді (*Анастасія Пасхалі, King's College London; UK Health Security Agency*); «Пісні з дому: розробка та тестування написання пісень онлайн: втручання для зменшення материнської самотності й симптомів післяпологової депресії» (*Пози Перкінгс, Royal College of Music London, UK*); «Про вплив занять музикою та створення власних композицій на кортизол, альфа-амілазу (sAA) та імуноглобулін-а (slgA) серед музикантів-любителів 50+»

(Одрі-Крістель Барбо, *Université du Québec à Montréal (UQAM), Канада*); «Мотивація займатися музикою протягом усього життя: огляд досліджень PRISMA» (Ніколас Матерн, *University of Melbourne, Австралія*); «Вивчення культури залучення до мистецтва та соціального благополуччя в містах у контексті глобалізованого Півдня» (Таня Лісбоа, *Royal College of Music, UK*); «Вивчення експертної оцінки слухачів щодо оригінальності та якості комерційних записів класичного фортепіано» (Джорджія Волюті, *University of Surrey, UK*); «Перша професійна робота музикантів та вивчення добробуту на основі даних опитування HEartS Professional» (Нема Сніпо, *Centre for Performance Science, Royal College of Music, UK*) тощо.

Суто медичні проблеми, що стосуються здоров'я музикантів, репрезентували арт-медики з різних країн: «Критичне осмислення та помилкові уявлення про здоров'я музикантів: висновки з міждисциплінарних семінарів з експертами» (Ралука Матей, *University of Bath, UK*); «Лікування музиканта: холистичні інструменти, якими користуються сучасні практики, що займаються немоторними проблемами музикантів із специфічною фокальною дистонією» (Анна Демарі, *Royal College of Music, UK*); «Анкетне опитування щодо здоров'я зубів і щелепно-лицевої порожнини музикантів Японії» (Чен Танабе, *Meikai University, Японія*); «Друга половина успіху: реабілітація. Протоколи після травм сухожилля рук» (Аркадіюш Ковальчик, *Medical University of Warsaw, Польща*); «Антагоністичне м'язове скорочення – систематичний огляд і теоретична модель (Кобі Аукеназі та ін., *Royal College of Music, США*); «Розмова про напругу – розрізнення первинної дистонії напруги м'язів (PMTD) від компенсаторної гіперфункції в співаків під час навчання» (Нестерова); «Ортопедична реабілітація співака з онкологічними дефектами щелепи» (Маріко Хаттори, *Tokyo Medical and Dental University, Японія*); «Музика, розлади харчування та адиктивна поведінка» (Меган Тейлор та ін., *Colorado State University, США*); «Оцінка вибірки харчових звичок музикантів» (Ана Софія Матос, *Португалія*); «Потенціал навчального протоколу для контролю тривоги при виконанні музики на основі біологічного зворотного зв'язку, доповненої реальності та бінауральних записів» (Боргес); «Анатомія руки та передпліччя» (Богдан Ціцек, Аркадіюш Ковальчик, *Польща*); «Практика поведінки та патерни зору в завданнях спостереження: дослідження зору в музикантів» (Ребекка Аткінс та ін., *University of Georgia, США*); «Адаптація та застосування протоколу мікроаналізу, запропонованого Miksza (2018) у музикантів Португалії. Пілотне дослідження» (Ліліана Арахоу, *McGill University, Канада*); «Епідеміологічні характеристики та аудіологічні симптоми в музикантів у Греції» (Евангелос Панагуліс та ін., *2nd ENT Dept. "Attikon" University Hospital, National and Kapodistrian University of Athens, Греція*); «Загальний огляд грамотності психіатричного лікування: можливості для виконавців і творчих артистів: визначення поточних прогалин та майбутніх напрямків» (Шеллі-Анна Лі, *University Health Network, Канада*); «Лікування та покращення самопочуття в допрофесійних музикантів. Дослідницькі студії зв'язку між самопочуттям, сном та іншими медичними аспектами, пов'язаними з оздоровленням дітей» (Лаура Сепра-Марін, *Codarts, Нідерланди*); «Техаські музичні викладачі лікують: грамотність і наміри адресувати концепцію здоров'я для учасників ансамблів» (Анна Тейлор, *University of Melbourne, Австралія*); «Стратегії покращення клінічної освіти перед сценічним виступом» (Стівен Аїелло, *Auckland University of Technology, Нова Зеландія*); «Благополуччя, психічна охорона здоров'я та соціальна підтримка студентів, любителів і професійних музикантів у Канаді» (Одрі Крістель Барбо, *Université du Québec à Montréal (UQAM), Канада*).

Під егідою видатного дослідника в міждисциплінарній площині *Джорджа Руссо*, ініціатора Единбурзького проєкту «Історія розподіленого пізнання», що об'єднав учених у галузі гуманітарних і природничих наук, особливо літератури, філософії, медицини та нейронаук; ведучого серії заходів Wellcome Collection у Лондоні під назвою «Скажи це своєму лікарю», було представлено кілька тем: «Ставлячи під сумнів практику, засновану на доказах, у контексті фізіотерапії з музикантами: філософська рефлексія»; «Систематичний огляд та оцінка постави під час гри музикантів»; «Контекстно керований каркас щодо профілактики травм у музикантів оркестру» (*Дж. Руссо та ін.*).

Однак найбільш вражаючим є те, що більшість заявлених і оприлюднених тем стоїть безпосереднього практичного застосування та впровадження в навчальний та професійний виконавський процес. Із репрезентативною доповіддю «Погляди на передконференційні зустрічі ВООЗ та РАМА: виконавське мистецтво та здоров'я музикантів» на тему світового поширення, актуалізації, адаптації та реалізації насамперед програм і протоколів, що покликані до охорони здоров'я музикантів, виступив один зі світових лідерів медицини сценічних мистецтв **Кріс Ческі** (*Johns Hopkins University, Peabody Conservatory, США*). Він є провідним дослідником оздоровчого аспекту виконавського мистецтва, який вивчає проблеми на перетині музики та здоров'я, виступає за політику охорони здоров'я та стандарти безпеки для учнів, студентів-музикантів та артистів-виконавців, а також покращує спеціалізовану підготовку музичних педагогів (одна зі статей К. Ческі має колоритну назву, яку автор даної статті дозволив собі дещо перефразувати – «Поza межами музичних насолод: чи ризикують вчителі музики?») для інтеграції досліджень і клінічної допомоги виконавцям у світі. Революційні дослідження та їх пропаганда привели вченого до виняткових звершень: прийняття й затвердження стандартів здоров'я та безпеки для всіх музичних шкіл, акредитованих Національною асоціацією музичних шкіл, а також надання мандатів для всіх державних шкільних оркестрів, хорів і вчителів музики, досягаючи навчальних цілей щодо фізичного, слухового та голосового здоров'я. Сфери наукових досліджень К. Ческі мають прикладний, інтегративний та міждисциплінарний підхід, включають епідеміологічні дослідження популяції музикантів, біомеханіку музичного виконання, збереження слуху, оцінку та тестування навушників, вимірювання та аналіз шуму, проблеми психічного здоров'я в музиці, музичну терапію, ергономіку та політику медичної освіти у виконавському мистецтві. Як відомий трубач-виконавець, К. Ческі у своїй докторській дисертації розробив і запатентував застосування комп'ютерних технологій для дослідження знеболювальних ефектів музичних вібрацій. Будучи співдиректором Техаського центру здоров'я виконавських мистецтв, Ческі розробив і втілює проєкт «Зміцнення здоров'я в музичних школах» (www.unt.edu/hpsm). Завдяки фінансуванню від Національного фонду мистецтв, Фонду Греммі, НАММ, Фонду Скотта в партнерстві з більш ніж 20 національними організаціями, було забезпечено всі музичні програми середньої та вищої освіти в США безпрецедентними стандартами акредитації охорони здоров'я та безпеки. К. Ческі є творцем відзначеної нагородами навчальної програми з охорони праці в UNT, за якою навчаються понад 3000 студентів, є засновником першої факультативної галузі музики та медицини для студентів-музикантів. К. Ческі отримав кілька нагород, а в 2010 році – нагороду Safe-in-Sound від Національного інституту безпеки та гігієни праці за його дослідження, спрямоване на запобігання спричиненій шумом втраті слуху серед музикантів; займає керівні посади в Національній асоціації збереження слуху, Асоціації медицини виконавських мистецтв, Міжнародному товаристві музичної освіти та інших національних і міжнародних асоціаціях.

Саме про ці та інші, конче необхідні в професійній музичній освіті та діяльності фахових музикантів ідеї, проєкти, програми, протоколи в справі охорони здоров'я під час навчання та праці музикантів слід задуматися і українській музичній спільноті. Імовірно, багато хто скаже, що це не на часі – у країні війна, про що відзначали у своїх доповідях чимало вчених, підкреслюючи, що перед українськими музикантами, а особливо обдарованими дітьми та молоддю, яка здобуває ази професіоналізму, постали незрівнянно важчі виклики, що торкаються збереження не лише фізичного чи психічного здоров'я та елементарного благополуччя, а й самого життя. А попри те, відчувалася велика морально-духовна підтримка й відкритість до діалогу та співпраці.

Думається, що чимало українських учених і медиків відповідних галузей, і музикантів – практиків-виконавців, педагогів і багатьох інших представників музичного цеху мають чим поділитися зі світом, рівно ж оцінити та співвіднести з усезагальними процесами, що стосуються охорони навчання, праці та здоров'я митців. Адже на даному симпозіумі було виголошено понад 75 доповідей і представлено 40 постерних (стендових) сесій представниками багатьох університетів, академій, коледжів, організацій різних країн. Не забарилися конкретні пропозиції: чимало вищезазначених авторів погоджуються перекласти свої статті та книжки українською мовою, і хоча більшість наукових видань є платною, окремі з них пропонують українським ученим безкоштовні публікації, наприклад, [A&C] Invitation to Contribute to Arts & Communication. Зрештою, наступний симпозіум ISPS-2025 заплановано провести в Шанхаї, де очікують не лише гостьової присутності українських учених, а й наукових розвідок, статей та безпосередньої участі в цьому світовому русі. Тому мета даної статті полягає у спробі підняти дискусію серед професійного кола українських музикантів, оглянути та оцінити вітчизняні науково-практичні здобутки у відповідних аспектах, порушити питання необхідності започаткування арт-медичної складової як конечної для професійного навчання та діяльності фахових митців України, розкрити панораму широкого кола досліджень і спостережень у цій царині міжнародної спільноти, співмірюючись та співвідносячись зі світовими процесами.

